

SKÖNBERGA KYRKOGÅRD

Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering

Söderköpings församling

Söderköpings kommun

Linköpings stift

Östergötlands län

2006

ÖSTERGÖTLANDS LÄNSMUSEUM

Raoul Wallenbergs plats • Box 232 • 581 02 Linköping • Tel 013-23 03 00 • Fax 013-14 05 62
lansmuseum@lansmus.linkoping.se • www.linkoping.se/lansmuseum

SKÖNBERGA KYRKOGÅRD

Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering

Söderköpings församling

Söderköpings kommun

Linköpings stift

Östergötlands län

Innehåll

Inledning	3
Bakgrund	3
Syfte	3
Kulturminneslagen och begravningslagen	3
Kulturhistorisk bedömning	4
Inventeringens uppläggning och rapport	4
Översiktskarta	5
Skönberga kyrkogård	5
Kyrkogårdens omgivning	5
Skönberga kyrka	6
Kyrkogårdens historik	6
Översiktlig beskrivning av vegetation m.m. – karta	8
Beskrivning av kyrkogården	9
Beskrivning av enskilda kvarter	13
Kvarter A	13
Kvarter B	14
Kvarter C	15
Kvarter D-E	17
Kvarter F-G	18
Nya delen	19
Källor	21
Exempel på gravvårdar med kulturhistoriskt intresse	22
Förklaring till exempellistan	22
Utvärderingskarta	23
Bilagor	
Exempellista	
Fotografier	

INLEDNING

Bakgrund

Ur kulturhistorisk synpunkt är kyrkogårdar och begravningsplatser bärare av en stor mängd information och de här platserna ger anledning till frågor av olika slag. Vad är typiskt för våra kyrkogårdar när det gäller vegetation, omgärdningar, gångar, gravvårdar m m och finns det några regionala skillnader? Vad har varit gängse bruk under olika tider och vad kan vi få för historisk information bara av att gå på en kyrkogård? Med utgångspunkt i behovet av att förbättra kunskapen om våra kyrkogårdar och begravningsplatser genomförs en stiftsövergripande kulturhistorisk inventering.

På uppdrag av Linköpings stift utför Östergötlands länsmuseum inventeringen av kyrkogårdar/begravningsplatser inom den del av stiftet som ligger inom Östergötlands län. Arbetet bekostas av medel från den kyrkoantikvariska ersättningen och påbörjades under år 2002. Projektet beräknas vara avslutat vid utgången av år 2006. Inventeringen berör de till Svenska kyrkan hörande kyrkogårdarna/begravningsplatserna som omfattas av kulturminneslagen. Lagen gäller de begravningsplatser som är tillkomna före utgången av år 1939 och ytterligare några som skyddas genom särskilt beslut av Riksantikvarieämbetet. Denna rapport utgör en delrapport i inventeringen vars resultat kommer att sammanställas och analyseras i en stiftsövergripande rapport.

Syfte

De stiftsövergripande inventeringarnas syfte är:

- att lyfta fram och öka förståelsen för kyrkogårdarnas och begravningsplatsernas kulturvärden och att främja kontakterna mellan kyrkan och kulturmiljövården
- att ge ett underlag för församlingarnas/samfälligheternas planering och förvaltning av kyrkogårdarna/begravningsplatserna och ett underlag för vård- och underhållsplaner
- att sammanställa ett enhetligt och tillgängligt kunskapsunderlag med beskrivning av och historik för den enskilda kyrkogården/begravningsplatsen samt en bedömning av de kulturhistoriska värdena. Inventeringen blir samtidigt en samlad dokumentation och överblick av kyrkogårdar/begravningsplatser i stiftet från 2000-talets första decennium.
- att ge ett underlag för handläggning av kyrkoantikvariska ärenden och för bedömning av var det är särskilt viktigt att stödja insatser med kyrkoantikvarisk ersättning.

Kulturminneslagen och begravningslagen

Enligt Lag om kulturminnen m.m. (SFS 1988:950) skall Svenska kyrkans *kyrkobyggnader, kyrkotomter och begravningsplatser* vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas. Tillstånd måste sökas hos länsstyrelsen för att göra väsentliga förändringar på kyrkogården. (Se vidare i bilaga om Kulturminneslagen.) Begravningslagen (SFS 1990:1144) säger att en gravvård ägs av den som betalar gravrättsavgiften. När gravrätten upphör har ägaren rätt till gravvården. Om gravrättsinnehavaren inte vill gör anspråk på gravvården inom 6 månader tillfaller gravvården upplåtaren, alltså församlingen. Vidare säger lagen: "Om en gravanordning har tillfallit upplåtaren och den är av kulturhistoriskt värde eller av annat skäl bör bevaras för framtiden, skall

upplåtaren om möjligt lämna kvar den på platsen. Om gravanordningen ändå måste föras bort från gravplatsen, skall den återställas upp inom begravningsplatsen eller på någon annan lämplig och därtill avsedd plats”.

Kulturhistorisk bedömning

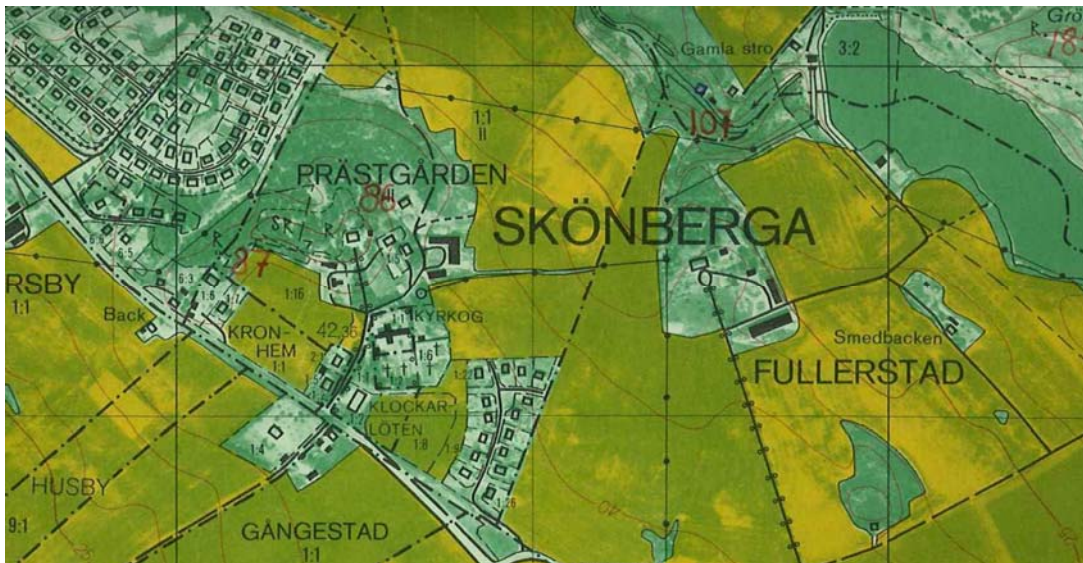
Alla gravvårdar bär på sin historia och kan berätta om en person, om en familj, om stilhistoria och om begravningsstraditioner. I rapporten anges exempel på typer av gravvårdar som utifrån olika grunder bedöms som kulturhistoriskt värdefulla. Generellt gäller att ålderdomliga gravvårdar från tiden fram till 1850 bör föras in i kyrkans inventarieförteckning. Detta gäller även gravstaket och gravvårdar i gjutjärn och smidesjärn liksom äldre vårdar av trä. Många andra gravstenar har också ett kulturhistoriskt värde som kan kopplas till gravvårdens utförande, t ex material och konstnärlig utformning eller ett lokal/personhistoriskt värde. Inventeringen omfattar i första hand enbart gravvårdar ute på kyrkogården. I flera kyrkor finns det dock gravvårdar som förvaras i kyrkan eller i lokal i anslutning till kyrkan. Ofta har dessa ett stort kulturhistoriskt värde och bör tas med i kyrkans inventarieförteckning.

Den kulturhistoriska bedömningen görs utifrån principer som tagits fram av och fortlöpande diskuteras med representanter för Linköpings stift, länsstyrelserna i Kalmar, Östergötland och Jönköping samt länsmuseerna i Jönköping och Kalmar län. En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan hela tiden föremål för omvärderingar. Vid bedömningen tas hänsyn till dels varje enskild kyrkogårds egna värden, men också till värden i förhållande till andra kyrkogårdar i stiftet och i övriga landet. Inför varje planerad förändring skall tillstånd inhämtas från länsstyrelsen och varje ärende behandlas där från fall till fall. Den kulturhistoriska bedömningen utgör underlag för beslut om vilka åtgärder som kan vara berättigade till kyrkoantikvarisk ersättning.

Inventeringens uppläggning och rapport

Rapporten består av en historik över kyrkogården samt en beskrivning i ord och bild av kyrkogården som helhet och de olika kvarteren/områdena. En kulturhistorisk bedömning görs av varje kvarter/område samt över kyrkogården i dess helhet. Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering och fotografering samt en arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gått igenom har främst varit läns museets topografiska arkiv och Antikvarisk-topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet i Stockholm. Uppgifter har vidare hämtats från aktuell litteratur däribland hembygds litteratur. I viss mån har lantmäteriets handlingar och kartor nyttjats. De i rapporten redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som en komplett beskrivning av händelser i kyrkogårdens utveckling. Arbetet inkluderar en omfattande fotodokumentation varav ett antal bilder presenteras i rapporten. Delar av inventeringsmaterialet görs tillgängligt via Kulturmiljövårdens bebyggelseregister, ett informationssystem som förvaltas av Riksantikvarieämbetet (www.raa.se).

Fältarbete och rapport har utförts av antikvarie Jeannette Kreutz, Östergötlands länsmuseum 2006. Rapporten finns tillgänglig på Linköpings stift, Länsstyrelsen i Östergötlands län, Östergötlands länsmuseum samt på respektive kyrklig samfällighet.

Utsnitt ur ekonomiska kartan blad 086 66, Söderköping, 1980.

SKÖNBERGA KYRKOGÅRD

Kyrkan med omgivande kyrkogård ligger strax sydost om Söderköping, med avfart från E22:an. Kyrkogården har en oregelbunden planform. Kyrkan ligger på kyrkogårdens nordvästra del och kyrkans långhus är orienterat i öst/väst.

Kyrkogårdens omgivning

Skönberga kyrka är högt belägen på en åssträckning omgiven av ett odlingslandskap rikt på fornlämningar, vilket visar att platsen har haft en central karaktär redan under förhistorisk tid. Ett mindre gravfält av den yngre järnålderns karaktär finns strax norr om kyrkan. En bokallé leder från E22:an till kyrkan och vidare upp till prästgården. Kyrkplatsens äldre bebyggelse ligger norr om kyrkan. I nära anslutning till kyrkogården ligger det gamla kyrkstallet, med fasader av faluröd lockpanel och tegeltäckt sadeltak, idag använt som förråd. Den äldsta byggnaden är den gamla prästgården från senare delen av 1600-talet med en tillbyggnad från 1700-talet. Det är en låg timrad länga med faluröd locklistpanel och ett sadeltak täckt med enkupigt tegel. I modern tid har byggnaden använts som arrendatorsbostad och bygdegård. På 1700-talet efterträddes den av en ny timrad prästgårdsbyggnad med röd locklistpanel och rött plåtklätt sadeltak. Den togs i bruk som trädgårdsmästarbostad när den yngsta prästgården byggdes 1842. Den är ännu i bruk och består av en salsbyggnad i 1½ våning med vitputsade fasader, tegeltäckt sadeltak och frontespis. Ett vitt panelklätt uthus från tidigt 1900-tal hör till prästgården. Vid tiden för prästgårdens byggande anlade prosten Petter Nejdell en vidsträckt park på det intilliggande gravfältet som planterades med bl.a. lärkträd, poppel, lind, alm och bok. Han var en föregångsman för trädgårdskonsten i länet och parken blev berömd i stiftet som en av de förnämligaste.

Skönberga kyrka

Skönberga kyrka är tidigmedeltida till sitt ursprung. Den äldsta delen utgörs av det rektangulära långhuset medan kor, korsarm och sakristia tillkom under medeltidens senare del. Den är byggd av gråsten och tegel och har vitputsade fasader med brant tegeltäckt sadeltak. På vinden finns bevarat romanskt måleri från byggnadstiden med en mycket ovanlig bildframställning influerad av bysantinsk konst. Till kyrkans ålderdomliga inslag hör också den romanska takstolen med ornerad mittbjälke och en medeltida järnsmidesdörr. Under 1800-talets senare hälft förstörades fönstren, långhuset förlängdes i väster genom att vapenhuset integrerades och en ny inredning i nygotisk stil tillkom. Miljön som är klassad som riksintresse är tät och innehållsrik med tre generationers prästgårdar, klockstapel, rester av en tidstypisk parkanläggning från 1840-talet samt ett järnåldersgravfält.

Kyrkogårdens historik

Kyrkogården breder ut sig i söder och har under senare tid fått en utvidgning åt sydöst. Den omges av en gräsbevuxen gråstensmur i väster och norr samt en häck i söder. Murens kärna är från medeltiden. Huvudingången som ligger i väster har en svart smidesgrind från 1800-talet. De kvadratiska, vitputsade grindstolparna med pyramidformad plåttäckning ritades av byggnadsingenjör Planander i samband med en exteriör renovering av kyrkan 1969. Det finns ytterligare en ingång i väster samt en i norr. Sydväst om kyrkan finns en klockstapel av okänd ålder, dock omnämnd 1765. Den har en faluröd panelinklädnad, den kraftiga spiran är spånklädd och ljudluckorna är svarta träluckor. På klockstapelns södra sida finns det en källare som ursprungligen användes som likbod. Öster om kyrkan finns det en låg byggnad med grå panelklädda fasader byggd 1972 som personalutrymme.

Flygfoto från 1935 visar att det var mycket träd på kyrkogården tidigare. Stora delar av kyrkogården är dold bakom träd.

Foto från 1940.

Foto från 2006.

Fotografiet ovan till vänster visar kyrkans nordöstra sida, kvarter B-C. Graven invid kyrkan, nr B 127-130, är den enda som påminner om hur det ser ut idag, förutom att den förr omgärdades av en låg häck. Gravvården ute på gräsmattan är troligtvis nr B 88-89, som uppfördes 1939. Eventuellt kan den vara äldre än så. 1939 är det årtal som står på. Förutom dessa gravar är sig inget likt från hur det ser ut idag. På det högra fotografiet syns de rygghäckar som idag finns utmed den norra sidan. Höga träd finns på den äldre bilden, i det nordöstra hörnet.

Ett fotografi från 1984 visar kyrkan med kyrkogård från sydost. De drygt tjugo år som gått sedan dess har inte ändrat kyrkogårdens utseende nämnvärt. Den största skillnaden är att den nu borttagna akasian står centralt i bilden. Rygghäckarna har samma dragning då som nu. Det går dock inte med säkerhet att fastslå om de var av samma busk- och trädslag.

Foto från 1942.

Foto från 2006.

Fotografierna ovan är tagna från sydväst. Klockstapeln skymtar fram på det högra fotots vänstra sida. Det äldre fotot visar att det tidigare stod mycket flera träd inne på kyrkogården av bland annat barrträd. Möjligtvis är björken i bildernas högra halva densamma. För övrigt är det svårt att tydligt kunna urskilja de enskilda gravvårdarna och att fastställa om några av häckarna hade samma sträckning.

BESKRIVNING AV KYRKOGRÅRDEN

Kyrkogården består av kvarter A-G, som ligger på den gamla kyrkogården, invid kyrkan, samt den nya delen. Den äldre delen av kyrkogården har en regelbunden form, medan den utvidgade delen har en oregelbunden form. Enligt den äldre formen låg kyrkan centralt placerad. Idag ligger kyrkan vid det nordväst-östra hörnet.

Allmän karaktär

Runt kyrkogården finns en trädkrans av lind. En stenmur går runt den äldre delen av kyrkogården. På den södra sidan finns en häck av syren som löper fram till den sydöstra sidan där en kvaderhuggen mur tar vid som går runt den nya utvidgade delen.

Omgärdning

Väster: en ca 0,7-1 m hög halvmur bestående av granit i olika storlekar och med oregelbunden skiftgång. Muren sträcker sig bara över lite drygt halva den västra sidan. Därefter tar en hög syrenhäck vid.

Norr: från den västra sidan, sträcker sig en halvmur, som högst ca 1,3 m. Muren består av granit i varierade storlekar. På ömse sidor av grind, är kalksten uppmurad, som grinden är fäst i. Eftersom kyrkogården har en oregelbunden form, finns även en sida till åt norr. Vid den nya kyrkogården, i det nordöstra hörnet finns också en stenmur, men med helt annan karaktär. Den består av stora granitkvadrar och är hög p.g.a. att omgivande mark är lägre. Innanför, uppe på muren, finns skärmar av tryckimpregnerat virke. Närmast kyrkogården växer en smal häck av tuja.

Öster: kvaderhuggen granitmur, ca 0,7-1,2 m hög. Det är mot det nordöstra hörnet som muren blir högre. Det finns en sida till mot öster, vid den äldre delen av kyrkogården. Där finns istället en ca 1,5 m bred halvmur. Från söder räknat är muren låg, i marknivå, men blir mot norr allt högre och är ca 1,2 m som högst. Innanför muren växer en häck av tuja.

Söder: från den västra sidan och fram till där nya delen av kyrkogården börjar, växer en hög syrenhäck. Därefter finns en låg, ca 0,7 m hög kvaderhuggen granitmur. Den ligger i två skift.

Västra sidan med klockstapel.

Södra sidan, mellan gamla och nya delen.

Östra sidan vid minneslund.

Östra sidan, äldre delen.

Ingångar

Väster: dubbelgrind i järnsmide. Dekoren är enkel med lodräta stänger med kors upptill och över det ett bågmönster. Grindstolparna är fyrkantiga och vitputsade med koppartak. Ovanpå taket finns en kupol med ett kors som prydnad. På den västra sidan finns en ingång till, bakom klockstapeln. Där finns dock ingen grind utan en smal asfalterad gång som efter någon meter in på kyrkogården uppgår i en grusgång.

Söder: mellan gamla och nya delen av kyrkogården finns en öppning i syrenhäcken, för att maskiner ska kunna ta sig in på kyrkogården vid behov.

Nordöst: i hörnet, vid förrådet, finns en grusgång in på den nya delen, och i början på den östra delen, fortsätter grusgången in på den äldre delen av kyrkogården.

Norr: en enkelgrind av järnsmide av samma sort som den västra grinden. Det finns inga grindstolpar, utan grinden är fäst i kalkstensblock, som är uppmurad på båda sidor av grind.

Västra grinden.

Norra grinden.

Vegetation

Rygghäckar i främst nord-sydlig riktning. De består av bland annat, buxbom, hagtorn måbär, tuja, ölandstok, m.m. Av mer exotiskt inslag är ett högt akasiaträd. Ett till har funnits men tagits ned 2006. En ny akasia planeras att återplanteras. Trädkransen består av lindar. Speciellt utmärkande är också de höga tujor som inramar en större grav, 1-11 söder om kyrkan. I detta område finns också gravar omgärdade av buxbom.

Väster: på den södra sidan av ingången, finns en hög lönn. Längre ned mot den södra sidan växer fyra höga lindar i trädkrans. Utanför växer en hög syrenhäck.

Norr: utanför den gamla kyrkogården, växer två höga lindar. Vid den sida åt norr som ligger vid förrådet, bredvid den nya delen av kyrkogården, växer inne på kyrkogården en häck av tuja. Utanför kyrkogården, i det nordöstra hörnet, växer en pil.

Öster: sju lindar växer utmed denna sida. Vid minneslunden, växer fyra hagtornsträd. Minneslunden inramas av höga häckar av tuja.

Söder: en syrenhäck växer utmed drygt halva sidan. Sju lindar står utspridda utmed hela den södra sidan.

Fotot visar de buxbomsomgärdningar

*Minneslunden på den nya delen.
som finns i kvarter A.*

Gångsystem

Grusgångar finns i både öst-västlig och nord-sydlig riktning. Det finns både grusgångar av smått, krossat grus och av naturgrus.

Gravvårdstyper

Söder om kyrkan finns ett område med sandgravar, omgärdade av buxbomshäckar. Vid den västra muren står äldre gravvårdar av exempelvis kalksten, uppställda. Söder om kyrkan finns också ett antal gravhällar. Både på den äldre delen och den nya kyrkogården, finns gravvårdar av senare tillkomst. Dessa är lägre och breda.

Gravvård nr A 1-11.

Gravvård nr D 29-32.

Minneslund

En minneslund finns längst mot öster på den nya kyrkogården. Denna invigdes den 23 september 1990. Arkitekten Ola Croneman har planerat minneslunden som är utformad som en cirkel med en centralpunkt i form av ett Andreaskors av vit krossten. I mitten finns en rund fontän med en röd sten av granit. Ur stenen rinner det ner vatten. En Kristusgestalt av brons, också ett verk av Croneman, står längre ned på stenen. På ömse

sidor av ingången till minneslunden växer en häck av tuja. Den täcker halva cirkeln. Den andra halvan är öppen ut mot det omgivande landskapet. Plats för blommor finns bakom stenen, på ett cementblock som fungerar som ett slags altare. Två parksoffor är placerade framför de båda tujahäckarna, och vända utåt landskapet.

Minneslunden.

Byggnader

En klockstapel finns sydväst om kyrkan. Den består av stående, rödmålade brädor och har torntak av spån. Bakom den finns en källare i muren som tidigare använts som likbod.

Klockstapel.

Källare bakom klockstapeln, södra sidan.

Övrigt

-

Kulturhistorisk bedömning

Skönberga kyrkogård bildar tillsammans med kyrkan, klockstapeln, murar och grindar en väl sammanhållen miljö med mycket höga kulturhistoriska värden. Klockstaplar av trä fanns fram till andra delen av 1700-talet på många av länets kyrkogårdar. Bland annat p.g.a. en kunglig förordning revs de flesta med tiden. Kyrkogården omgärdas av en trädkrans som ger ett avskilt och lugnt intryck av kyrkogården. Det är värdefullt att denna inramning finns kvar. Det finns flera gravar som har ett mycket högt kulturhistoriskt värde. Exempelvis är grusgravar, äldre, tidigare än 1900-tal, samt de gravvårdar som har någon form av titel, av intresse. Att titlar på gravvårdarna är kulturhistoriskt intressanta, beror på att titlar säger mycket om ett områdes sociala struktur och näringsliv. Intressant här på Skönberga kyrkogård är att det finns så vitt skilda titlar, såsom Friherre, och Hushållerskan. Båda dessa har nr A 1-11. Därför är det troligt att Hushållerskan var anställd hos den adliga ätten Funck. Andra intressanta titlar på Skönberga kyrkogård är exempelvis; "Postmästare", "Prostinnan", "F. Hemmäg", "Riksdagsmannen", "Grefve", "Major", etc. Vidare är rygghäckarna och grusgångarna viktiga för helhetsintrycket av kyrkogården.

Beskrivning av enskilda kvarter

Kvarter A Gravplats nr 1-125

Kvarteret omfattar gravplats nr A 1-125 och ligger på kyrkans södra sida. På kvarterets norra sida ligger kyrkan, och på den västra sidan går den västra muren. Öster om A ligger kvarter D, och söder om, kvarter F. Grusgångar ramar in kvarteret. Några gravvårdar står invid kyrkan och några vid den västra muren. Flertalet av gravvårdarna återfinns dock inom ett rektangulärt område.

Allmän karaktär

Den höga, rödfärgade klockstapeln, står i områdets västra del. Ett flertal av gravarna inramas av buxbomshäckar. En större sandgrav, inramad av höga tujor, ger karaktär åt kvarteret.

Omgärdning

Halvmur i väster.

Fotografierna visar kvarter A.

Ingångar

Ingång i väst, i kyrkans västliga förlängning.

Vegetation

Häckar av buxbom och höga, formklippta tujor. En stor lönn står vid den västra muren.

Gångsystem

Grusgångar av smått, krossat grus. Sandgravarna sammanbinds av smala sandgångar.

Gravvårdstyper

De buxbomsomgärdade sandgravarna, ger karaktär åt området. Många gravar är äldre och högresta. Titlar som finns på gravvårdarna i kvarter A är bland annat; "Friherre", "Hushållerskan", "Länsveterinären", "Postmästaren" etc. I den södra delen finns lägre och bredare gravvårdar från senare tid. Tre stenramsgravar, en av dem med gjutjärnsomgärdning, finns. En mer ovanlig gravvård finns, nr 85-86. Den liknar en pumpa och har ingen inskription.

Byggnader

Klockstapeln finns inom kvarterets gränser.

Övrigt

-

Kulturhistorisk bedömning

De buxbomsomgärdade sandgravar som finns har ett högt kulturhistoriskt värde liksom ett flertal äldre gravvårdar. Dessa större, påkostade gravvårdar visar på den tidigare vanliga indelningen av länets kyrkogårdar med mer påkostade familjegravar. Klockstapeln, av okänd ålder, har ett mycket högt kulturhistoriskt värde. Klockstaplar av trä fanns fram till andra delen av 1700-talet på många av länets kyrkogårdar. Bland annat p.g.a. en kunglig förordning, har de flesta rivits med tiden. Häcksystemen är mycket viktiga för kvarterets karaktär. De häckar som omger ett antal familjegravar var förr ett vanligt inslag på länets kyrkogårdar och har därför ett högt kulturhistoriskt värde. Rygghäckarna är viktiga att bevara, då de binder samman gravraderna och bidrar till en strikt karaktär av kyrkogården. Titlar på gravvårdar säger en del om näringsliv och social struktur i en socken. Titlarna på gravvårdarna i Skönberga varierar. I detta kvarter finns adliga titlar som Friherre, tillhörande släkten Funck. Det finns exempelvis kyrkliga titlar som Komminister och Kyrkoherde.

Kvarter B Gravplats nr 1-130

Kvarteret omfattar gravplats nr 1-130 och ligger längst mot norr. Längs den västra muren finns en rad äldre gravvårdar uppställda. Kyrkan ligger på den södra sidan. På den östra sidan finns kvarter C.

Allmän karaktär

Förutom de gravvårdar som står vid den västra muren, sträcker sig raderna av gravar i väst-östlig riktning med rygghäckar av buxbom. Invid kyrkans nordöstra sida finns några äldre gravvårdar, tillhörande släkten De Geer.

Omgärdning

Västra och norra muren.

Fotografierna visar kvarter B.

Ingångar

Den västra ingången till kyrkan, ligger mittemellan kvarter A och B. På den norra sidan finns en smidesgrind.

Vegetation

Rygghäckar av buxbom.

Gångsystem

Längs kyrkans långsida och från den norra grinden går två grusgångar.

Gravvårdstyper

Utmed den västra muren finns äldre, främst 1800-tals gravvårdar i kalksten och granit. Många gravvårdar längs rygghäckarna är från 1950-60 tal och är av lägre, och bredare sort. Titlar på gravvårdarna i detta kvarter är bland annat; "Riksdagsmannen" och "F.D. Riksdagsmannen". Den äldsta gravvården, från 1820, har en intressant titel: "Teologiae doctorn kong. Hof predikanten prosten och kyrkoherden".

Byggnader

-

Övrigt

-

Kulturhistorisk bedömning

Rygghäckar och gångar är av stor betydelse för att bibehålla den tidstypiska, strikta karaktären. Enskilda gravvårdar har ett högt kulturhistoriskt intresse. I kvarter B förekommer flera olika titlar på gravvårdarna. Exempelvis finns två vårdar över riksdagsmän.

Kvarter C Gravplats nr 1-50

Kvarteret omfattar gravplats nr 1-50 och ligger längs med den östra muren, mot norr, på den äldre delen av kyrkogården.

Allmän karaktär

Kvarteret är ett litet område och innefattar två parallella rader gravar med rygghäckar, samt en större grav invid kyrkans sydöstra hörn.

Omgärdning

Norra och östra muren.

Kvarter C.

Gravvård nr C 49-50.

Ingångar

Till kvarteret finns en smidesgrind i det nordöstra hörnet, samt en öppning i muren på den östra sidan, mot förråd med omgivning.

Vegetation

Rygghäckar av buxbom och tuja. Runt grav nr 49-50 växer en tät häck av buxbom.

Gångsystem

Från grinden på den norra sidan, sträcker sig en grusgång mot söder. Mellan de båda raderna av gravar finns en gräsmatta.

Gravvårdstyper

I området finns inte så många gravvårdar, många har tagits bort. Utmärkande är de fyra gravhällar, nr 44-48, varav 44-46, (tre st.), ligger inom en stenram. Nr 49-50 är en natursten som ligger på en gräsbevuxen kulle i en sandgrav med buxbomsomgärdning. Titlar i C är bland annat; Köpman, Disponent, Provinsialläkaren, etc. Det finns flera gravar som tillhör den adliga släkten De Geer inom kvarter C.

Byggnader

-

Övrigt

-

Kulturhistorisk bedömning

Rygghäckar och gångar är av stor betydelse för att bibehålla den tidstypiska, strikta karaktären. Enskilda gravvårdar har ett högt kulturhistoriskt intresse.

Kvarter D och E, Gravplats nr 1-96 samt 1-119

Dessa båda kvarter är lika till formen. De har rygghäckar i nord-sydlig riktning och ligger bredvid varandra utmed den östra muren, som delar den äldre och nyare delen av kyrkogården. Åt väster gränsar D mot A och E gränsar till F. C ligger norr om D.

Allmän karaktär

D-kvarteret har mer högresta, äldre gravvårdar medan i E finns färre gravvårdar som till större delen tillkom på 1950-70-tal. Längs muren i E, finns bara ett fåtal gravvårdar kvar. En grässlänt sluttar upp mot muren och framför denna finns en stor och öppen gräsmatta.

Omgärdning

På östra sidan mur och på den södra sidan syrenhäck.

Kvarter D.

Kvarter E.

Ingångar

Mellan C och D finns en öppning i muren ut mot förrådsområdet. Mellan D och E finns också en öppning i den östra muren, samt att det längst mot söder finns ytterligare en öppning i muren. Alla är utan grind.

Vegetation

Ett högt akasiaträd finns invid den östra muren, i D. Ett till träd som fanns inom området togs ned 2006, och vid inventeringstillfället fanns en stor stubbe kvar. Rygghäckarna är av tuja och hagtorn. En hög lind står längst mot söder, i E, vid ingången mellan den äldre och nyare delen av kyrkogården. Två lindar finns i trädkransen på den södra sidan.

Gångsystem

I kvarter D finns två grusgångar i nord-sydlig riktning. Mellan D och A, och mellan E och F, finns mot väster en grusgång. Inom E finns inga grusgångar, utan ytorna sammanbinds av gräsmattor.

Gravvårdstyper

Inom D finns flera högresta i främst svart granit. Speciellt utmärkande för D är också nr 29-32, som är fyra gravhällar liggande i grusgrav med stenomgärdning. I kvarter E finns färre gravar och av senare tillkomst, 1950-70 tal. Det finns många titlar som har kyrklig förankring, exempelvis, "Kyrkovärd", "Kyrkoväktaren", "Prosten", "Prostinnan", "Komminister", etc.

Minneslund

-

Byggnader

-

Övrigt

-

Kulturhistorisk bedömning

Häcksystemet är viktigt för kvarterets karaktär. Rygghäckarna är betydelsefulla för att binda samman raderna av gravar och ge en strikt karaktär åt kyrkogården. Enskilda gravvårdar är av kulturhistoriskt intresse. Värdefullt är också att bevara traditionen med akasiaträd. Enligt uppgift härrör dessa två, numera ena borttaget, från prosten Petter Nejdels tid. Han var en föregångsman för trädgårdskonsten i länet. Exempel på titlar är bland annat; "Kyrkovärd", "Kyrkoväktaren", "Prosten" och "Prostinnan" etc.

Kvarter F och G, Gravplats nr 1-117, samt 1-96

Dessa två kvarter ligger på den södra sidan av den gamla kyrkogården. F gränsar i öster mot E, och i norr till A. F ligger på dess västra sida. F ligger söder om klockstapeln, utmed den västra sidan.

Allmän karaktär

Mellan de båda kvarteren står två björkar på rad i ett annars öppet område. Rygghäckarna är låga och mellan dem finns breda gräsytor.

Omgärdning

På den södra sidan växer en hög syrenhäck som fortsätter utmed den västra sidan.

Kvarter F.

Kvarter G.

Ingångar

Bakom klockstapeln finns på den västra sidan en övergång mellan mur och syrenhäck. Mellan dessa finns en öppning med en asfalterad gång som sträcker sig in en bit på kyrkogården.

Vegetation

Rygghäckarna är av lövad art, bland annat måbär och hagtorn. Mellan gravvårdarna förekommer i båda områdena låga och klippta buxbomsklot. Två björkar står mellan kvarteren, och för övrigt, trädkrans på södra och västra sidan av lind.

Gångsystem

Inom kvarteret utgörs gångytorna av gräsmattor. Mellan de båda kvarteren sträcker sig en grusgång som går fram till kyrkan.

Gravvårdstyper

I kvarter F finns ett par gravvårdar som är högresta. Annars är flertalet gravvårdar i både F och G av lägre och mindre sort. Så många äldre gravvårdar finns inte i de båda kvarteren, utan flertalet är från främst mitten av 1900-talet och senare. I F finns dock en kalksten, nr 24-26, som troligtvis är från 1800-talet.

Byggnader

-

Övrigt

-

Kulturhistorisk bedömning

Häcksystemet är viktigt för kvarterets karaktär. Rygghäckarna är betydelsefulla för att binda samman raderna av gravar och ge en strikt karaktär åt kyrkogården. Enskilda gravvårdar är av kulturhistoriskt intresse.

Nya delen Gravplats nr 1-424

Kyrkogården utvidgades på 1950-talet åt öster. Enligt uppgift invigdes den nya delen den 10 september 1956. Det enkla, mörkbruna träkors som står där idag är samtida med den nya delen. Minneslunden tillkom 1990.

Allmän karaktär

Minneslunden är placerad längst mot öster och fram till denna leder en grusgång, där ovan nämnda kors står. På båda sidor av denna mittsektion, finns rygghäckar i nord-sydlig riktning, förutom en häck i det sydöstra hörnet, som liksom kyrkogården, har en diagonal dragning.

Omgärdning

På den södra, östra och norra sidan går en kvadermur. Mot väster och den äldre kyrkogården går den gamla östra muren.

Ingångar

Till området leder två grusgångar genom den gamla muren, på den västra sidan. Från den norra sidan, vid förrådet, leder en gång in till den nya delen av kyrkogården.

Vegetation

Rygghäckarna är av hagtorn, spirea, tuja samt ölandstok. Framför minneslunden växer fyra hagtornsträd. Lindar i trädkrans på södra och östra sidan. Runt korset i mitten av

kyrkogården, finns en fyrkant av grus, med planteringar av rosenspirea i hörnen. Framför växer fyra barrträd av tujaliknande sort.

Gångsystem

Grusgångar runt de olika gravområdena. Minneslunden är belagd av röda cementplattor med småsten i .

Gravvårdstyper

Hela den nya delen har likartade gravvårdar. Norr om minneslunden är de från 1960-talet och framåt. På den södra sidan av minneslunden är gravvårdarna från 1980-talet och senare. Det är olika varianter av låga och breda gravvårdar.

Minneslund

En minneslund finns sedan 1990 längst mot öster, på den nya kyrkogården. 1988 väcktes frågan om minneslund av en lokal pensionärsförening. Kyrkorådet i Skönberga församling tyckte idén var bra och arkitekten Ola Croneman fick uppdraget att utforma minneslunden. Minneslunden är till formen rund och inramas på den västra sidan av två tujahäckar med en ingång mellan sig. Mot landskapet i öster är det öppet. Där finns plats för medhavda blommor och för plantering. Golvet är av röda, fyrkantiga, små cementplattor med små stenar i. I mitten finns en rund fontän som står i vitt grus som har formen som ett Andreaskors. En röd granitsten står där i mitten och vatten porlar nedför den. En liten bronsfigur, Kristusgestalt, står längre ned på stenen, även den ett verk av Croneman.

Byggnader

-

Övrigt

Två nytillverkade parksoffor i äldre stil står på ömse sidor av ingången till minneslunden. De är märkta "Klafreströms Bruk" på armstöden.

Kulturhistorisk bedömning

När det gäller den nya kyrkogården är rygghäckar och gångar av stor betydelse för att bibehålla den tidstypiska strikta karaktären. På grund av områdets ringa ålder finns inte några äldre gravvårdar. Men det finns dock gravvårdar som har ett högt kulturhistoriskt värde. Exempelvis på ömse sidor av gång mot minneslund finns två större familjegravar, (nr 417-420 samt 421-424). Dessa bär titlar som "Lantbrukaren" och "Direktören".

Källor

- Bogårdsmurar i Linköpings stift, Östergötlands län, inventering del 1 av 3, Grenberger, Byggnadsrestaureringskontor 2004.
- Broocman C F. Beskrifning öfver the i Östergötland..... 1760. Faksimilutgåva 1993.
- Kulturhistorisk inventering av kyrkor och kyrkomiljöer, utförd av Östergötlands Länsmuseum 2003-2006.
- Linköpings Stifts Kyrkor; Skönberga kyrka. Utgiven av Linköpings Stiftsråds Kyrkoberskrivningsnämnd. 1993.
- Kyrkogårdens form och miljö. Planering och vård av begravningsplatser och deras byggnader. Boverket, RAÄ, Svenska kyrkans kyrkogårdsdelegation, 1991.
- Ridderstad A. Östergötlands beskrivning. Stockholm 1918.
- Tham W. Beskrifning öfver Linköpings län. Förra delen Stockholm 1854. Andra delen Stockholm 1855.
- Theorell A, Wästberg P, Hammarskiöld H (foto). Minnets stigar. En resa bland svenska kyrkogårdar. 2001.
- Widegren PD. Försök till en ny beskrivning över Östergötland. Första bandet 1817. Andra bandet 1828. Faksimilutgåva 1993.
- Östergötlands Länsmuseum arkiv.
- Östergötlands Länsmuseums topografiska arkiv.

EXEMPEL PÅ GRAVVÅRDAR MED KULTURHISTORISKT INTRESSE

Förklaring till exempellistan

Exempellistan är indelad i två delar. Den första delen som innehåller uppgifter om kyrkogård, kvarter, gravnummer, material, efternamn, hemvist och årtal är en identifikationsdel. Under den andra delen anges en kulturhistorisk notering med uppgift om titel, gravplats och gravvård. Dessutom noteras eventuella skador och andra anmärkningar.

Kvarter: anges endast i de fall då kyrkogården är indelad i kvarter.

Numrering: görs efter gravkartan. Ofta kan det vara svårt att exakt lokalisera gravnumret, då gravbredd kan variera och många gravnummer intill varandra saknar gravvård. I vissa fall står äldre gravvårdar utan gravnummer bland övriga gravar och då ges de t ex beteckningen ”onumr. S om 042”. Stenar som står undanställda och bedöms ha ett kulturhistoriskt värde ges nya nummer.

Material: Här anges vårdens material. Beteckningen ”granit” används utan närmare specifikation av olika typer. Stenens färg förkortas **sv** (svart), **gr** (grå), **r** (röd), **gr/r** (grå/röd) osv.

Efternamn: I allmänhet det första efternamnet som står på gravvården.

Hemvist: Det geografiska namn som står på gravvården. Det kan röra sig om bynamn, gårdsnamn eller namnet på en mindre fastighet. I undantagsfall är det namnet på en plats som inte ligger i socknen.

F:a årtal och **S:a årtal:** anger det tidigaste respektive senaste dödsåret som står på gravvården. Är det endast ett årtal angivet står det i F:a årtal.

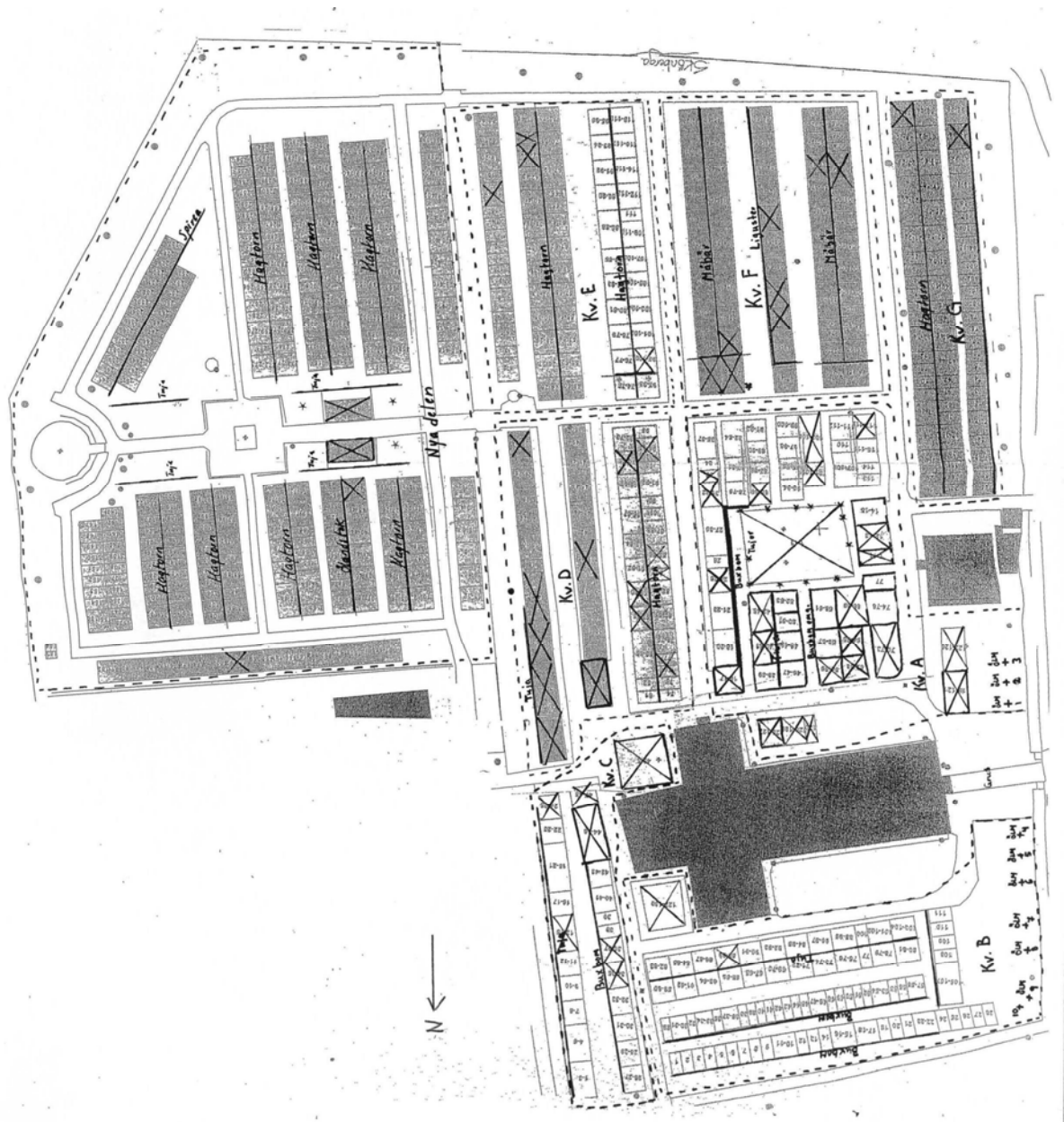
Titel: Samtliga yrkestitlar samt hemmansägare, rusthållare m. m. Dessa gravvårdar bedöms ha ett kulturhistoriskt intresse oavsett vårdens ålder.

Gravplats: Gravplatsen är omramad av stenram, häck, järnstaket eller kedja. Själva gravplatsen är i allmänhet täckt med grus men i vissa fall med gräs.

Gravvård: Speciella typer av gravvårdar som t ex gjutjärnskors, träkors, häll, sköld, ålderdomlig sten m.m.

Skada: Notering om eventuell skada, t ex rost på en gjutjärnsvård eller på ett järnstaket, sprucken kalkstensvård o dyl. Här noteras även om det är ovanligt mycket lava på framför allt kalkstensvårdarna.

Anmärkning: Här noteras om gravvården har ett lokalhistoriskt eller personhistoriskt intresse eller andra anmärkningar– L1, P1, A1 osv. Detta hänvisar till korta notiser i slutet av exempellistan.

Skönberga kyrkogård med kvartersindelning. Kulturhistoriskt intressanta gravar är markerade med X. Gravdar med omgärdning, markeras med en fyrkant.